

Konya Adliye Binası Mekânsal Analizi Üzerinden Yargı Mekânları Tasarım Kriterlerinin Değerlendirilmesi

Assessment of Courthouses' Design Principles via Spatial Analysis of Konya Courthouse

Mustafa Dede EMEKLİ

*Mimar, Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık ABD, Konya
mustafadedeemekli@gmail.com*

Süheyla BÜYÜKŞAHİN

*Dr. Öğretim Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Konya
suheyla.buyuksahin@erbakan.edu.tr*

ABSTRACT

Courthouses as the spatial equivalent of law are seen in the building group with complex functions which should be designed according to specific design criteria based on security focus. The forefront/background distinction obtained through the literature special to courthouses is important to maintain the continuous and secure circulation of different user groups. It is crucial to evaluate the spatial correspondence of design decisions and determine the changes occurred in the building during occupancy and the results of these changes through spatial analysis to obtain data for the designs in the future. In this scope, Konya Courthouse is assessed in the sense of its first design decisions and the changes in time depending on the forefront/background spatial analysis. According to this assessment, it is determined that the forefront/background distinction could be maintained in convict circulation however it could not be properly provided in judicial staff circulation. As a result, the proposals such as applying the forefront/background analysis intently in design phase and designing the reserve blocks in a way to be adopted in forefront/background distinction when it is necessary are revealed for the courthouses to be built in the future.

Keywords: justice, courthouses, forefront/background analysis, Konya Courthouse

ÖZET

Yasaların uygulanması ve toplumda huzurun sağlanmasının temel taşı olan hukuk kavramının mekânsal karşılığını ifade eden adliye binaları, barındırdığı fonksiyonların işleyişinin güvenlik odaklı olması sebebiyle belirli tasarım ölçütlerine dayalı olarak planlanması gereken karmaşık fonksiyonlu yapı grubunda yer almaktadır. Adliye binaları özelinde literatüre dayalı olarak elde edilen ön plan-arka plan ayrımı, farklı bina kullanıcı gruplarının sirkülasyonunun kesintisiz ve güvenli olarak sağlanması anlamında önemlidir. Belirli tasarım kararları doğrultusunda inşa edilen adliye binalarının mekânsal analizinin yapılarak bu tasarım kararlarının mekânsal karşılıklarının değerlendirilmesi, kullanım sürecinde uğradığı değişimlerin ve bu değişimlerin yarattığı sonuçların tespit edilerek ileride yapılacak tasarımlar için veri elde edilmesi önem taşımaktadır. Bu anlamda çalışma kapsamında örneklem alan olarak seçilen Konya Adliye binası, ilk tasarım kararları ve zaman içinde uğradığı değişimler anlamında ön plan-arka plan mekânsal analizine dayalı olarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmede Konya Adliye binasında ön plan-arka plan ayrımının suçlu sirkülasyonunda sağlanabildiği, ancak yargı görevlileri sirkülasyonunda tam anlamıyla sağlanamadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, güvenlik unsuru odaklı planlanması gereken adliye binalarında ön plan-arka plan analizinin tasarım aşamasında titizlikle uygulanması ve ilk tasarımda rezerv alan olarak bırakılan blokların da gerektiğinde ön plan-arka plan ayrımına adapte edilebilecek şekilde tasarlanması ileride yapılacak olan adliye binaları için öneri olarak ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: adalet, adliye binaları, ön plan/arka plan analizi, Konya Adliye Binası

1. GİRİŞ

Toplumda huzurun sağlanmasında ve yasaların uygulanmasında etkili olan adli yargı ve idari yargı birimlerini barındıran kamu yapıları olan adliye binaları; mekânsal organizasyonu, kullanıcıların çeşitliliği ve sayıca çokluğu, adli birimlerin çok sayıda ve çeşitli olması, halka açık ve kapalı mekânların varlığı ile karmaşık fonksiyonlu bina grubunda yer almaktadır.

Özellikle karmaşık fonksiyonlu binalarda mimari programın sistematik kurgusu ve kapsamı, tasarımda işlevsel ilişkilerin kurgulanmasında, teknik anlamda ise çözümlerin üretilmesinde, sonuç olarak da kullanıcı memnuniyeti ve sürekliliği olan sonuç ürünlerin elde edilmesinde önemi taşımaktadır. Her mimari programın oluşturulma adımları binaların işlevlerine göre farklılık gösterebilecek olsa da, öncelikle karmaşık fonksiyonlu binalar için sistematik bir kurgunun benimsenmesi gerekmektedir. Mimari programa yargı mekânları özelinde bakıldığında hukuk sisteminin işleyiş mekanizması, bina kullanıcıları ve iş akışı analizi öncelikli konular olarak karşımıza çıkmaktadır (Aydın ve Özgen, 2017). Adliye binalarının verimli bir şekilde kullanılabilmesi için de öncelikle planlama sürecinde doğru yaklaşımlarda bulunulması gerekmektedir. Bu süreç içerisinde programlama evresinde alınan kararlar, tasarım evresini doğrudan etkilemektedir. Hukuk gibi zamana ve içinde bulunulan şartlara dayalı olarak değişime uğrayan kavramların mekânsal ihtiyaçları da zaman içinde değişmektedir. Bu anlamda adliye binaları tasarım ölçütlerinin de bu değişime dayalı olarak güncellenmesi gerekliliği doğmaktadır. Yaşanan mekânsal değişimin tasarım ölçütleri üzerindeki etkisinin anlaşılabilmesi için, tasarlanan yapıların kullanım sürecinde ihtiyacı ne ölçüde karşılayabildiğinin, var olan mekânlarda uygulanan değişikliklerin ve zaman içinde ortaya çıkan yeni mekânsal gereksinimlerin incelenmesi faydalı olacaktır.

Bu anlamda adliye yapılarının güvenlik esaslı genel tasarım ölçütleri bu çalışma kapsamında, projesi bir yarışma projesi ile elde edilen Konya Adliye binası özelinde değerlendirilecektir. Alan çalışmasında Konya Adliye binasının mekânsal okuması yapılarak, ön plan/arka plan analizi üzerinden incelenmesi, ileride yapılacak adliye yapıları için tasarım ve planlamasına katkıda bulunacak verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

2. HUKUK-ADALET VE MEKÂN İLİŞKİSİ

Hukuk kavramının temelinde insan, insanlarla hukukun ilişkisinin temelinde ise ahlak tanımı vardır. Ahlak, insanoğlunun varoluşundan beri farklı şekillerde var olan, birçok kez değişime uğrayan, toplumdan topluma farklılık gösteren göreceli bir kavramdır. Hukuk kavramında bulunan tanımlamalar ve işletilen hukuk kuralları evrenselleşebilse de, her toplumda farklılık göstermektedir. Bu farklılaşmada kültür, dini inanç farklılıkları, ülkelerin dünya üzerindeki siyasi pozisyonları, ekonomik durum vb. birçok faktör yer almaktadır (Hırş,1996; Tesal,1980; Küçükmeriç, 1987). Hukuk tanım olarak; "bir toplumda kişiler arası ilişkileri düzenleyen ve devlet gücüyle uyulması zorunlu hale getirilen emir ve yasaklardan oluşan kurallar bütünüdür". Tüzükler, uluslararası antlaşmalar, örf ve adet hukuku kuralları ve yönetmelikler hukukun kaynakları diye nitelenmektedir (Büyük Larousse, 1986).

Adalet kavramı ise etimolojik köken olarak dilimize Arapça'daki "adl" kelimesinden geçmiştir. Bu kavram Arapça'da "hakkaniyet, doğruluk" gibi anlamlarda kullanılmıştır. Türk Dili sözlüğünde adalet; "Herkese yasalar dâhilinde hakkını vermek, kişilere yasalar tarafından verilen haklara işmemek ve eşitlik" şeklinde tanımlanmaktadır. Görüldüğü gibi adalet kavramı geleneksel olarak dilimizde; adil olarak hareket etmek, her kişiye hak ettiğini vermek, eşitliği sağlamak gibi anlamlarda kullanılmıştır (Çeçen, 1981).

Adâlet ve hukuk arasındaki vazgeçilmez ilişkiyi vurgulayan Çeçen (1975): "Adâlet kavramı, genellikle iki şekilde kullanılır. Birinci olarak, hukuk uygulamasında toplum için en yararlı

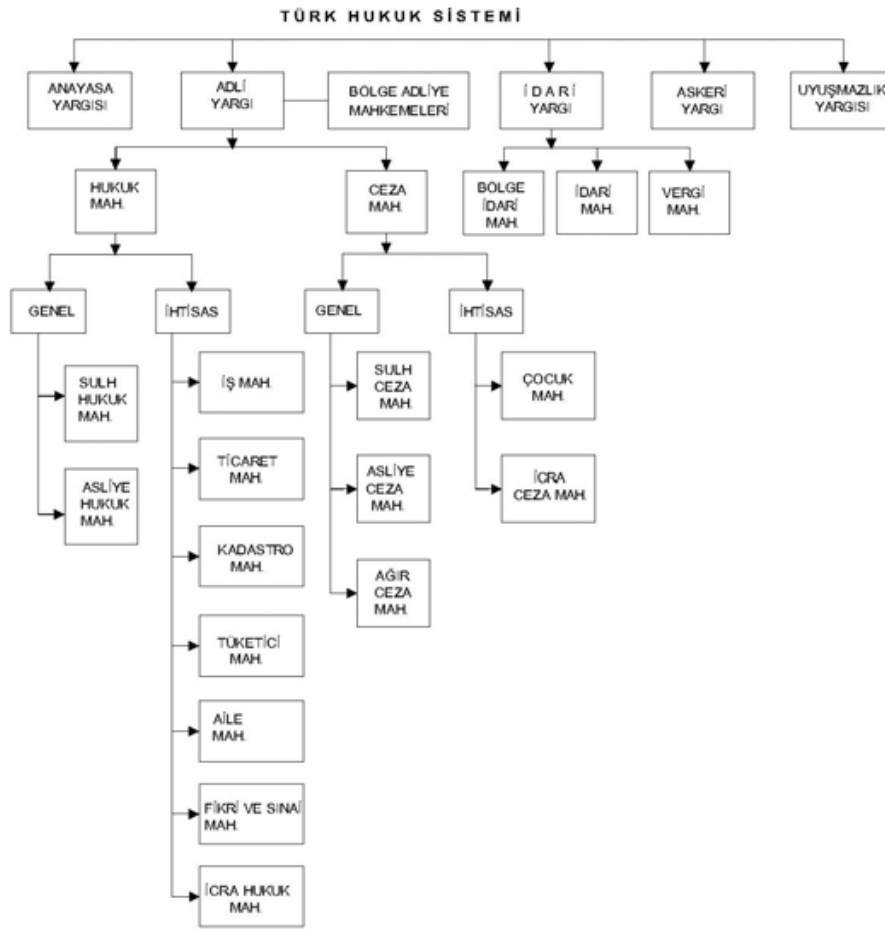
sonucun gerçekleştirilmesi anlamında kullanılır. Diğerinde ise, adâlet hukukun ulaşmağa çalıştığı ideal yeri belirtir. Kavram ikinci şekilde daha geniş ve kapsamlı olarak geçerlidir. Özellikle hukukun ahlak, din ve felsefe ilkelerinden uzaklaştığı durumlarda adâlet ilkesinin geçerliği ve uygulanması daha fazla önem kazanmaktadır” demiştir (Çeçen, 1975). Hukuk ve adalet kavramlarının tarihsel süreç içerisinde mekân ile olan ilişkisi incelendiğinde, yargının farklı toplumlarda tarihin erken dönemlerinde ibadethanelerde, saraylarda ve farklı yönetim birimlerinde faaliyet gösterdiğini, ancak Fransız İhtilali’nden sonra yargı mekânlarının bağımsızlaştığını söylemek mümkündür. Türk tarihi incelendiğinde ise; Tanzimat’tan önce “Kadı”nın cami, pazar vb. yerlerde yargı işlerini yürüttüğü, ancak Tanzimat sonrasında Batı hukukuyla İslam hukukunun yapılanmasıyla daha modern ve daha gelişmiş adli teşkilat oluştuğu, yargı işlerinin de camilerin dışına taşınarak idari binaların içinde yer almaya başladığı görülmektedir (Ergin,1977).

Cumhuriyet’ in ilanı ve art arda gelen reformlarla 1926 anayasası hazırlanmış, 1961 Anayasası ile de güçler ayrılığına dayalı parlamenter sistem kurulmuştur. Yargının bağımsızlığı ile adalet dağıtacak mekânlar da bağımsız olarak inşa edilmeye başlanmıştır. Ankara’ da 1925- 1926 yılları arasında yapılan adliye sarayı, 1936- 1939 yılları arasında yapılan Adalet Bakanlığı Cumhuriyet döneminin ilk binalarındandır. Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat tarafından yapılan 1949 yılında tasarlanan Sultan Ahmet Adliye binası da bu dönemde yapılan ve günümüzde hala işlevini koruyan yapılardandır (Aydın, 2005; Mumcu, 2007; Küçükyavaş, 2012).

3. ADLİYE BİNALARI MEKÂN ORGANİZASYONU

Yargının mekânsal karşılığı olarak akla ilk gelen mekân “mahkeme” olsa da, mahkemeler tek başına yargı mekânı olarak algılanmamalıdır. Yargılama süreci içerisinde, öncesinde ve sonrasında kullanılan her mekân bu kavramın içerisinde ve günümüzde “adliye binası” olarak adlandırılmaktadır.

Adliye binalarındaki mekân organizasyonunun yapısı, bina programının da yapısını oluşturmaktadır. Bina bütününde mekânsal organizasyon içinde ipuçlarını verecek olan yapılanma bir anlamda ana fonksiyon gruplarının belirlenmesini de sağlayacaktır. Bunun için öncelikle Türk Hukuk sisteminin genel yapılanması ele alınacak ve değerlendirilecek olursa; Türk Hukuk Sistemi ile ilgili ana prensiplerin, 1982 yılında yürürlüğe giren Anayasanın “Yargı” başlıklı Üçüncü Bölümü’nde 138’inci ve 160’ıncı maddeler arasındaki 23 ayrı madde ile belirlendiği görülmektedir. Bu maddelerde hâkim ve savcılarının adlî ve idarî yargıda görev yaptıkları, idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlı oldukları tanımlanmaktadır. Türk Hukuk Sistemi; Anayasa yargısı, Adli Yargı, İdari Yargı, Askeri Yargı başlıkları altında dört ana bölümden oluşmaktadır. Yargı organlarının incelenmesi hiyerarşiyi ve mekân organizasyonunu ortaya koymak açısından programa ve tasarıma girdi olarak değerlendirilebilmektedir. Yargı organları mahkemeler yoluyla yürütülmektedir. Adli yargı, hukuk mahkemeleri ve ceza mahkemeleri olmak üzere iki bölüme ayrılmakta, her iki mahkeme de genel ve ihtisas olmak üzere açılım göstermektedir. Şekil-1 Türk Hukuk Sisteminin yargı ve yargılara bağlı mahkemeler anlamında genel yapılanmasını göstermekte ve bu yapılanma adliye binalarındaki fonksiyon gruplarını da yansıtmaktadır (Aydın ve Özgen, 2017).



Şekil 1 - Türk Hukuk Sisteminin yargıya dayalı genel şeması (Aydın ve Özgen, 2017).

Adliye binalarının mekân organizasyonu diğer kamu binalarındaki ofis mekânları ile benzerlik gösterse de, adliye binalarını diğer kamu binalarından ayıran temel özelliği “kısıtlı alanlar” bulundurmasıdır. Bir başka deyişle adliye binalarındaki mekânlar açık, yarı kısıtlı ve kısıtlı alanlardan oluşmaktadır:

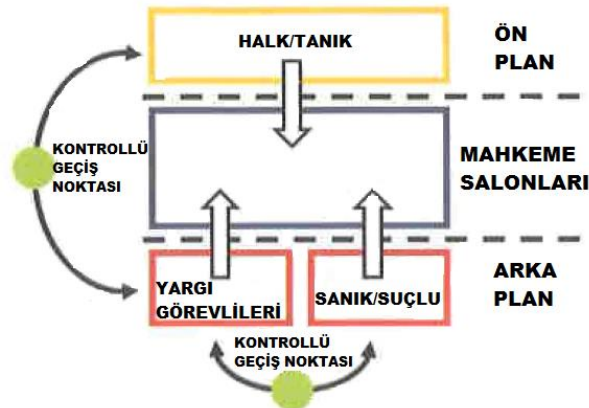
- **Açık alanlar;** adliyeyi ziyaret eden tüm vatandaşların rahatlıkla ulaşabileceği, girmek için hiçbir yetkilendirmeye ihtiyaç duyulmayan alanlardır. Danışma masaları, ön bürolar, baro odası, harç vezneleri, duruşma salonları, kafeteryalar, bekleme salonları, adli tıp birimi, adli sicil bürosu bu alanlara örnek sayılabilir.
- **Yarı kısıtlı alanlar;** ancak birinci seviye yetkilendirmeye sahip ziyaretçilerin bulunabilecekleri alanları ifade etmektedir. Kalemler ve sorgu odaları bu tür alanlardır.
- **Kısıtlı alanlar** ise; son seviye yetkilendirmeye sahip ziyaretçilerin girebilecekleri alanları ifade etmektedir. Hâkim ve Cumhuriyet Savcısı odaları, arşivler ve emanet odaları bu alanda yer almaktadır (Erbay, 2015).

Adliye binalarının kullanıcıları incelendiğinde, Aydın ve Özgen’in (2017) yaptıkları çalışmada Türk yargı sistemine göre adliye binası kullanıcılarını i. Yargı görevlileri, ii. Kamu (halk) ve iii. Suçlu/sanık olmak üzere üç gruba ayrıldıkları, bu üç kullanıcı grubunu da binadaki fonksiyonları ve görevleri gereği geçici ve sürekli kullanıcılar olarak sınıflandırdıkları görülmektedir (Şekil 2).



Şekil 2 – Adliye binası kullanıcıları (Aydın ve Özgen, 2017)

Mekânsal organizasyondaki ve kullanıcı gruplarındaki bu ayrım sirkülasyondaki ayrımı da beraberinde getirmiş ve sirkülasyon şemasında **ön plan-arka plan** kavramını ortaya çıkarmıştır. Halkın adliye binasına giriş yaptığı alanlar, girişe doğrudan bağlı mekânlar, halka açık sirkülasyon alanları, halkın girebildiği ofisler **ön plan** olarak nitelendirilmektedir. Halkın ulaşamadığı alanlar, yargı görevlilerinin sirkülasyonu, suçluların bekletildiği alanlar, yargı görevlilerinin ofisleri, suçluların mahkeme salonlarına olan ayrıca girişleri, adliye binalarının mahrem alanları **arka plan** olarak nitelendirilmektedir. Yargı görevlilerinin geliş gidiş noktaları ve yatay sirkülasyonu halkın girmesi yasaklı olan alanlardır. Bu kısımlar arka plan tasarımı yaparken bazı hususlarda avukatlar, davalı, davacı, şikâyetçi, mağdur, şüpheli, bilirkişi, adli tabip, psikolog, kolluk görevlilerinin de arka plandaki mekânları kullanması gerekebileceği düşünülmelidir. Bu gibi durumlarda ise kontrollü geçiş noktaları ön plana çıkmaktadır. Kontrollü geçişler arka plandan ön plana da olabilir (Şekil 3). Ayrıca arka planda kendi içinden kontrollü geçişler de olabilmektedir. Ön plan olarak tanımlanan alanlarda da yine kontrollü geçişler gözükcektir (Gür ve Erbay, 2017).



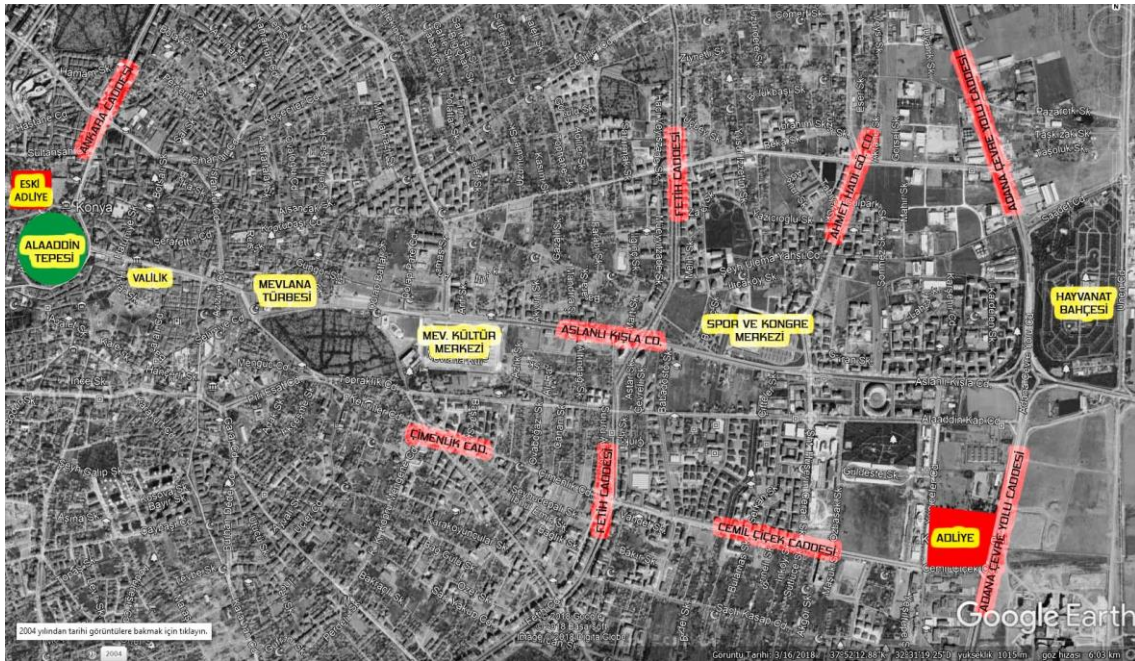
Şekil 3 – Mahkeme salonlarına göre ön plan ve arka plan sirkülasyonu (Gür ve Erbay, 2017).

Diğer karmaşık fonksiyonlu yapı gruplarında görülmeyen ön plan ve arka plan ayrımındaki en temel sebep; adliye binalarının fonksiyonu gereği farklı bir yapıya sahip olup, kullanıcıların ciddi güvenlik sorunları nedeni ile belli durumlarda binaya aynı noktadan girmemelerinin ve bina sirkülasyonu içinde karşılaşmalarının gerekliliğidir. Bu husus çok önemli bir güvenlik unsurunu oluşturmaktadır. Bu nedenle adliye binalarında 'kısıtlı alan' olarak adlandırılan mekânlarda, halk ile hâkim-savcı ayrımı doğru bir şekilde

tasarlanmalıdır. Aynı zamanda bu ayrımı yaparken halkın kontrollü olarak yarı kısıtlı alan olarak ifade edilen savcı ve mahkeme kalemlerine ulaşması gerekmektedir. Adliye içerisinde yapılan planlamaya göre yarı kısıtlı alanlarda bulunan mekânlar mahremiyet derecesine göre kontrollü ve kontrolsüz olabilmektedirler.

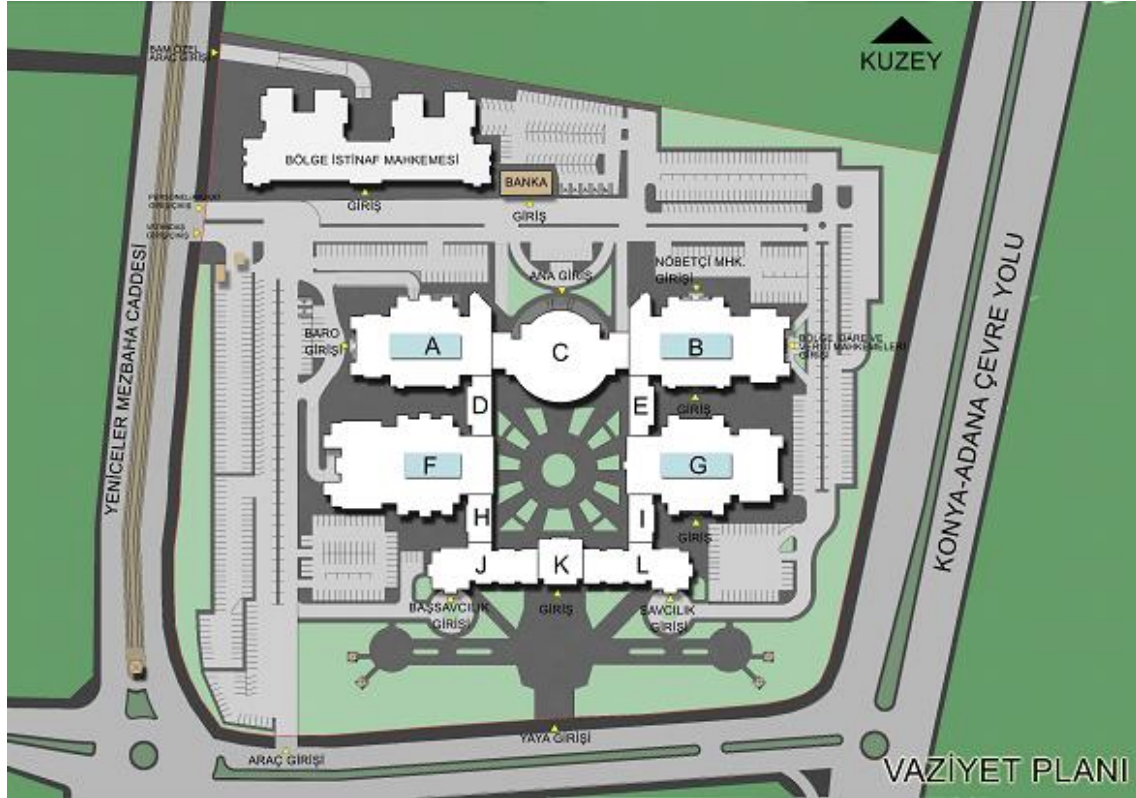
4. KONYA ADLİYE BİNASI

Örneklem alan olarak seçilen Konya Adliyesi şehir merkezinin doğusunda yer almaktadır. Konya ili Karatay ilçesi 17 O-I pafta 2311 ada 11 parselde (Şekil 4) 84.855 m² inşaat alanına sahip Konya Adliye Hizmet Binası, T.C. Adalet Bakanlığı Teknik İşler Daire Başkanlığı tarafından yaptırılmıştır. Mimari projesi, düzenlenen proje yarışmasını kazanan Haluk Hüsnü KORKMAZ ve Süleyman Şenol AYDIN tarafından hazırlanmıştır. Konya Adliyesi 1,5 yılda tamamlanarak 18.02.2008 tarihinde hizmete açılmıştır. 66.124 m² kapalı alana sahip olan ve 12 bloktan oluşan Konya Adliye binası zemin + üç kat olarak inşa edilmiştir. Bodrum katları sığınak ve arşiv olarak değerlendirilen kompleksin 26.464 m² lik kısmı yeşil alan olarak tasarlanmış, 520 araçlık otopark planlanmıştır (URL-1).



Şekil 4 – Konya Adliyesi’nin şehirdeki konumu

Konya Adliye Binası vaziyet planı incelendiğinde yapının avlulu bir plan şemasına sahip olduğu ve bu avluyu oluşturan dikdörtgen kollara takılan kütlelerin birleşiminden oluştuğu görülmektedir. Bu kütlelerin konumlandırılmasında hukuk ve ceza mahkemesi ayrımı yapılmıştır. Simetri aksının A Blok ve F Blok tarafı ceza mahkemesi olarak, B Blok ve G Blok tarafı ise hukuk mahkemesi olarak tasarlanmıştır. Bu ayrımın tasarımın ana kararı olduğu plan şemalarındaki farklılıklardan ayırt edilmektedir (Şekil 5).



Şekil 5 – Konya Adliyesi vaziyet planı

Konya Adliye Binası ön plan/arka plan analizi

Konya Adliye binasında bloklar; ceza mahkemesi blokları (A, F), hukuk mahkemesi blokları (B, G), sosyal tesis bloku (C), rezerv ofis blokları (D, E), yargı görevlileri ve üst düzey adliye yöneticileri ofis blokları (H, I, J, K, L) olarak gruplandırılabilir. Rezerv ofis blokları olarak tasarlanan D ve E blokları ön plan/arka plan ayrımı gözetilmeden tasarlanması sebebiyle çalışma kapsamının dışında bırakılmıştır. Diğer bloklar fonksiyon gruplaması esas olacak şekilde sırasıyla ele alınacaktır.

A Blok

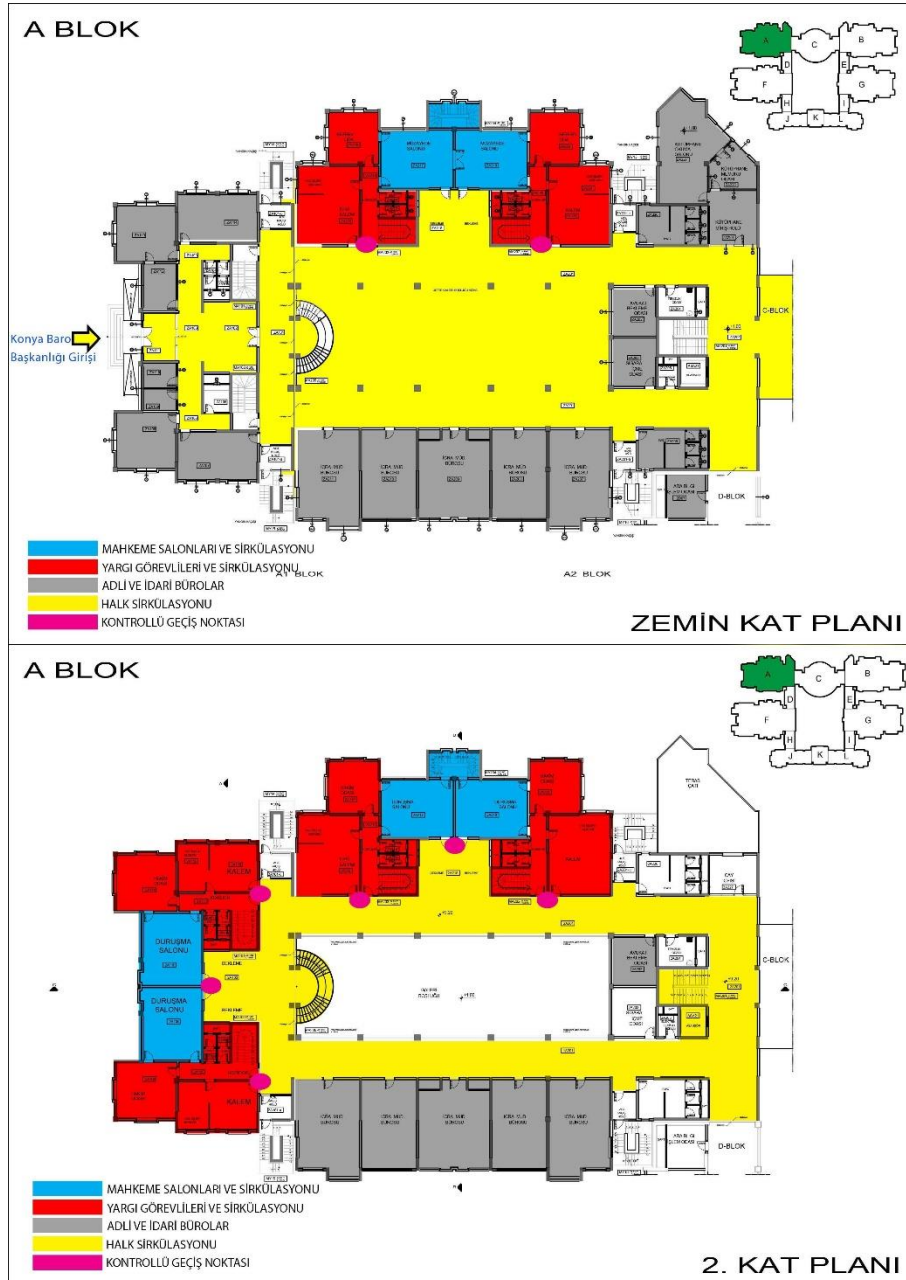
Mahkeme salonları odak noktası olarak alınarak yapılan ön plan/arka plan analizinden (Şekil 6) elde edilen çıkarımları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Zemin katta baro başkanlığı kontrollü geçiş ile sağlansa da adliye yapıları arka planı kapsamında değildir.
- Zemin katta bulunan ve müzayede salonu olarak kullanılan mekân için de arka plan tasarlanmıştır.
- Halk düşey sirkülasyonu iki adet merdiven ve bir adet asansörle sağlanmaktadır.
- Acil durumlarda kullanılmak için tasarlanmış kaçış holüne sahip 4 adet merdivenin tamamına ön plandan erişim sağlanmaktadır.
- Her duruşma salonunun arka planında yargı görevlileri için bir adet merdiven bulunmaktadır.
- Kuzey cephede bulunan iki duruşma salonuna tutuklu suçlular için merdiven tasarlanmıştır. Diğer duruşma salonlarında daha az tehlike arz eden ceza davaları görülmektedir. Suçlular bodrum katta bulunan nezarethanelerden doğrudan duruşma salonlarına alınabilmektedirler.
- Her duruşma salonunun arka planı bulunmaktadır. Bu arka planda yargı görevlisi olan hâkimler için makam odası bulunmakta ve bu odadan duruşma salonuna geçiş sağlanmaktadır. Ayrıca mahkemelerin arka planında yazı işleri müdürü ve ilgili mahkemenin kalemi için mekân yer almaktadır.
- Mahkemelerin arka planında çalışan kullanıcılar için gerekli sayıda lavabo-tuvaletler düzenlenmiştir.

• Mahkemelerin duruşma salonlarında planlanan arka planın kullanıcıları düşey sirkülasyonla ön planla ilişkisi olmadan adliye yapısı içerisinde hareket edebilmektedir. Ancak arka plan kullanıcıları adliye yapısına girerken ve adliyede bir başka mahkemeye gideceği zaman ön plandan ulaşım sağlamak durumunda kalmaktadır.

• Halkın duruşma salonlarına girişi mübaşirler ve güvenlik görevlileri tarafından kontrollü geçişle ön planda bulunan bekleme salonundan sağlanmaktadır.

• Mahkemelerin yazı işleri bölümündeki kullanıcılar için de duruşma salonlarına geçiş tasarlanmıştır. Yargı görevlilerinden olan savcılar da duruşmaya katılmaktadır. Savcı odaları A blok normal katlarda bulunmamaktadır. Savcılar da duruşma salonlarına ön plandan ulaşabilmektedir.

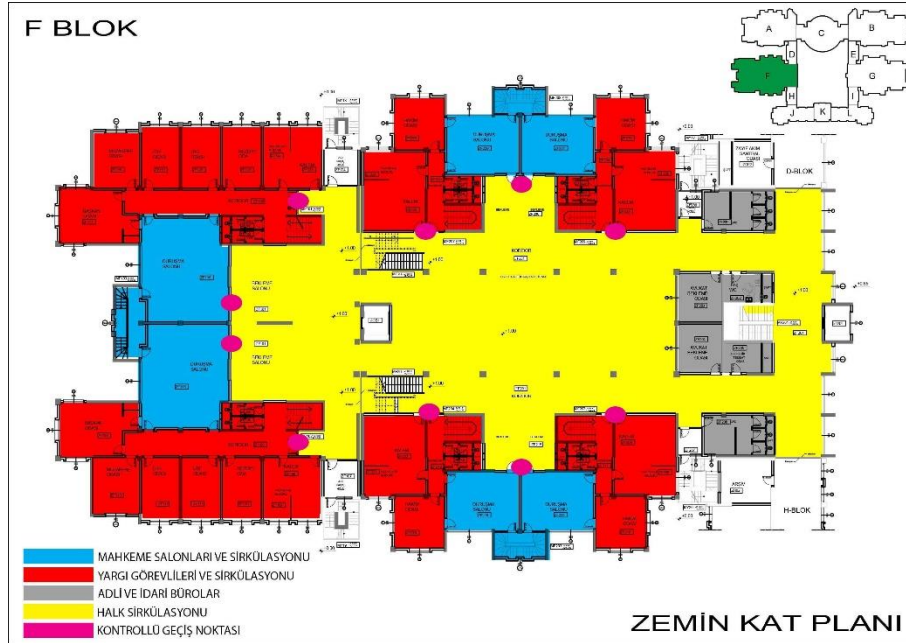


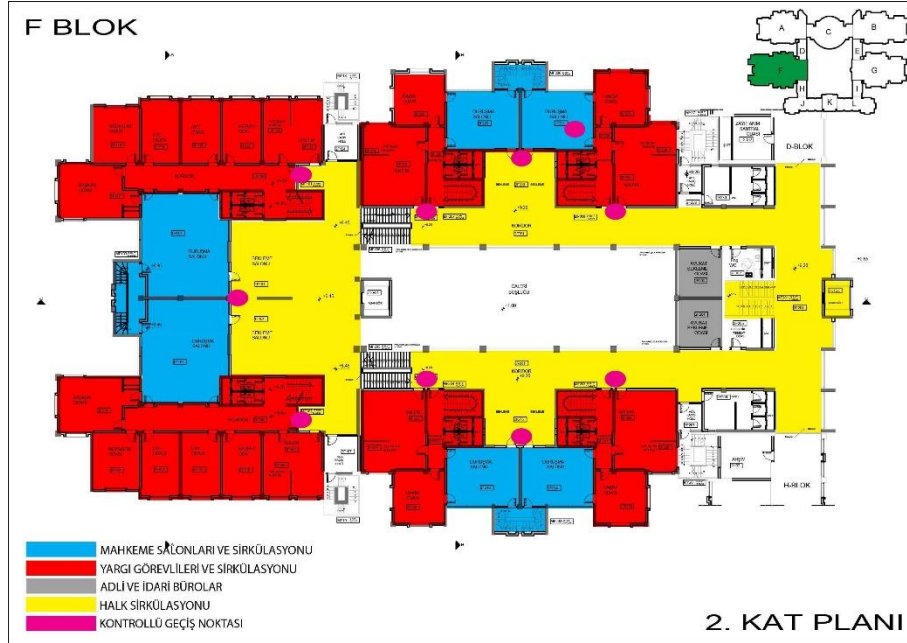
Şekil 6 - A Blok zemin ve normal kat ön plan - arka plan analizi

F Blok

Mahkeme salonları odak noktası olarak alınarak yapılan ön plan/arka plan analizinden (Şekil 7) elde edilen çıkarımları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Zemin katta dışarıdan ön plan ve arka plan erişimi yoktur. F blok zemin kattaki mekânlara D ve H bloklardan ön plan üzerinden ulaşım sağlanmaktadır.
- Tüm katlarda altı adet duruşma salonu ve bu salonların arka planı bulunmaktadır.
- Halk düşey sirkülasyonu bir adet merdiven ve iki adet asansörle sağlanmaktadır.
- Acil durumlarda kullanılmak için tasarlanmış kaçış holüne sahip 4 adet merdivenin tamamına ön plandan erişim sağlanmaktadır.
- Her duruşma salonunun arka planında yargı görevlileri için bir adet merdiven ve iki adet tuvalet bulunmaktadır.
- Kuzey, güney ve doğu cephede bulunan toplam altı adet duruşma salonunun tamamına suçlular için merdiven tasarlanmıştır. Suçlular bodrum katta bulunan nezarethanelerden doğrudan duruşma salonlarına alınabilmektedirler.
- Duruşma salonlarının arka planlarında yargı görevlisi olan hâkimler için makam odası bulunmakta ve bu odadan ilgili mahkemenin duruşma salonuna geçiş sağlanmaktadır. Ayrıca mahkemelerin arka planında yazı işleri müdürü ve ilgili mahkemenin kalemi için mekân yer almaktadır. F Bloкта bulunan iki adet özelleştirilmiş duruşma salonu arka planında diğer arka planlardan farklı olarak rezerv yargı görevlisi ofisi ve üye odaları tasarlanmıştır.
- Mahkemelerin duruşma salonlarında planlanan arka planın kullanıcıları düşey sirkülasyonla ön planla ilişkisi olmadan adliye yapısı içerisinde hareket edebilmektedir. Yalnız arka plan kullanıcıları F bloğa ulaşırken ve adliyede bir başka mahkemeye gideceği zaman ön plandan ulaşım sağlamaktadır.
- Halkın duruşma salonlarına girişi mübaşirler ve güvenlik görevlileri tarafından kontrollü geçişle ön planda bulunan bekleme salonundan sağlanmaktadır.
- Mahkemelerin yazı işleri bölümündeki kullanıcılar için de duruşma salonlarına geçiş tasarlanmıştır.



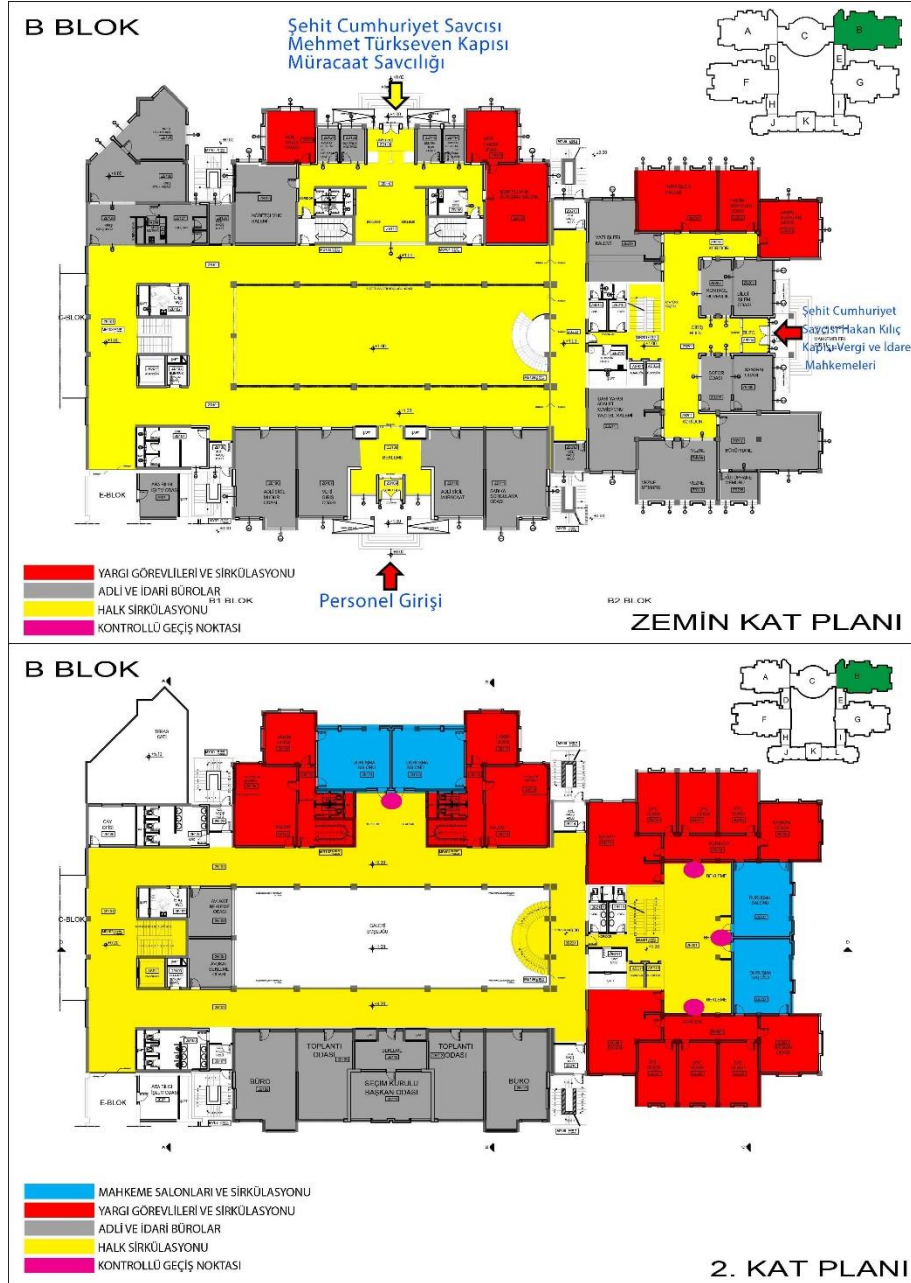


Şekil 7 - F Blok zemin ve normal kat ön plan - arka plan analizi

B Blok

Yapılan ön plan/arka plan analizinden (Şekil 8) elde edilen çıkarımları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Normal katta hukuk mahkemelerine ait dört farklı duruşma salonu tasarlanmıştır. Duruşma salonları ve arka planları incelendiğinde mahkemelerin iki tanesinin alan ve yardımcı mekân sayısı yönünden daha büyük olduğu görülmektedir. Büyük olan mahkemelerin arka planlarında sosyal çalışanlar için de alan ayrılmıştır.
- Halk düşey sirkülasyonu ve kaçış yolları iki adet merdiven ve üç adet asansörle sağlanmaktadır.
- Yargı görevlileri için arka planda merdiven normal katta yer alan iki mahkemede tasarlanmıştır.
- Acil durumlar için ön plandan ulaşılan dört adet güvenlik holüne sahip merdiven tasarlanmıştır.
- Erkek kadın lavabo-tuvaletler ön plan ve arka plan için ayrı ayrı yönetmelik hükümlerince yeteri sayıda tasarlanmıştır.
- Ceza mahkemelerinde olduğu gibi güvenlik amacıyla yapılan suçluların erişimine ayrılmış merdiven bu blokta yapılmamıştır.
- İdare mahkemeleri normal katlarda ayrı bir bölüm olarak tasarlanmıştır. İdare mahkemeleri vergi mahkemelerini de kapsadığından müfettiş odası, üye odası, idare mahkemesi başkanı gibi yeni ofisler arka planında tasarlanmıştır.

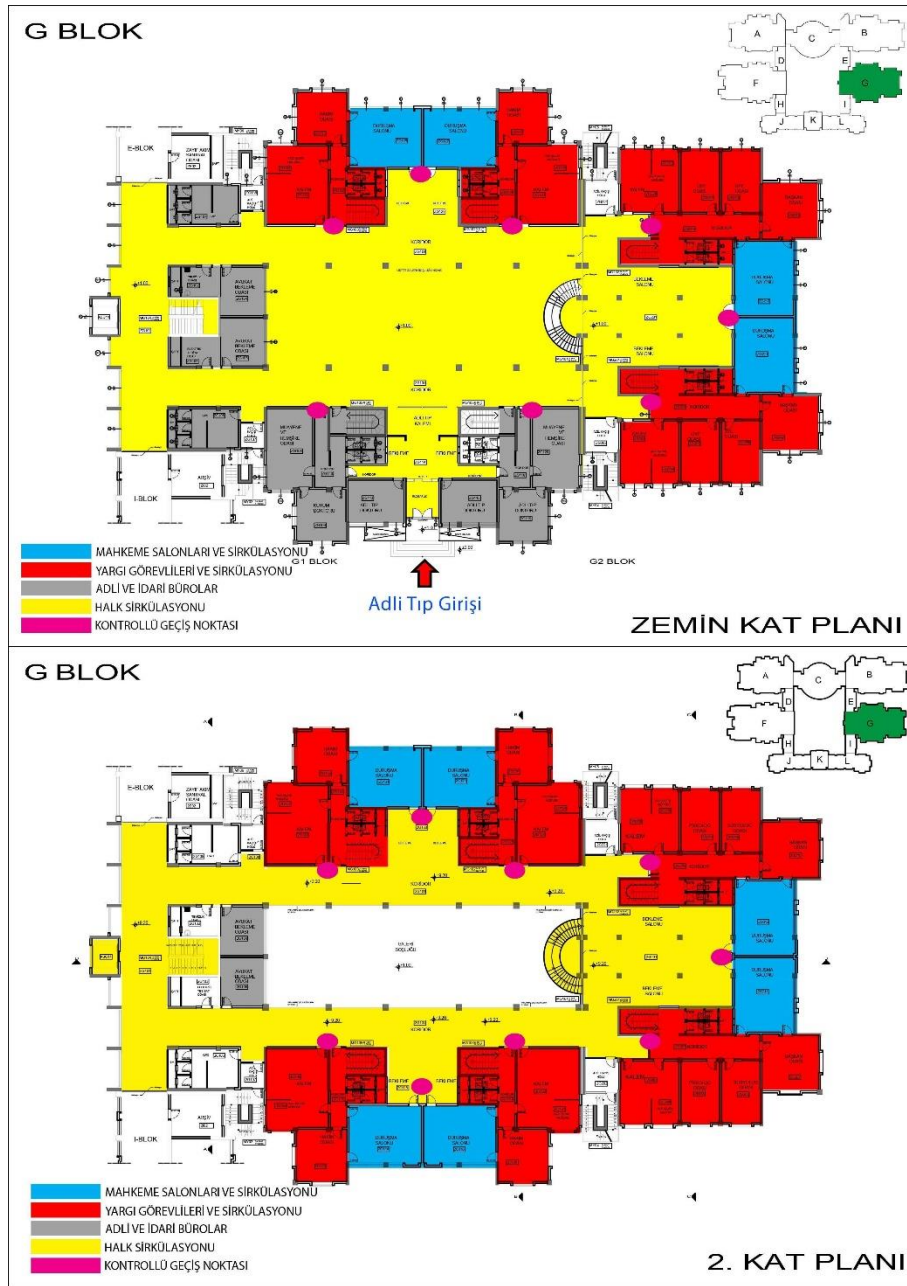


Şekil 8 - B Blok zemin ve normal kat ön plan - arka plan analizi

G Blok

Ön plan/arka plan analizinden (Şekil 9) elde edilen çıkarımları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Normal katta hukuk mahkemelerine ait altı farklı duruşma salonu tasarlanmıştır. Duruşma salonları ve arka planları incelendiğinde mahkemelerin iki tanesinin alan ve yardımcı mekân sayısı yönünden daha büyük olduğu görülmektedir. Büyük olan mahkemelerin arka planlarında rezerv yargı görevlisi ve üye odaları da tasarlanmıştır.
- Halk düşey sirkülasyonu ve kaçış yolları iki adet merdiven ve bir adet asansörle sağlanmaktadır.
- Yargı görevlileri için arka planda bütün mahkemelerde düşey sirkülasyonu sağlamak amacıyla merdiven tasarlanmıştır.
- Acil durumlar için ön plandan ulaşılan dört adet güvenlik holüne sahip merdiven tasarlanmıştır. Arka plandan acil kaçış merdivenine ulaşım yoktur.
- Ceza mahkemelerinde olduğu gibi güvenlik amacıyla yapılan suçlulara özel merdiven hukuk mahkemesi olan bu blokta yapılmamıştır.

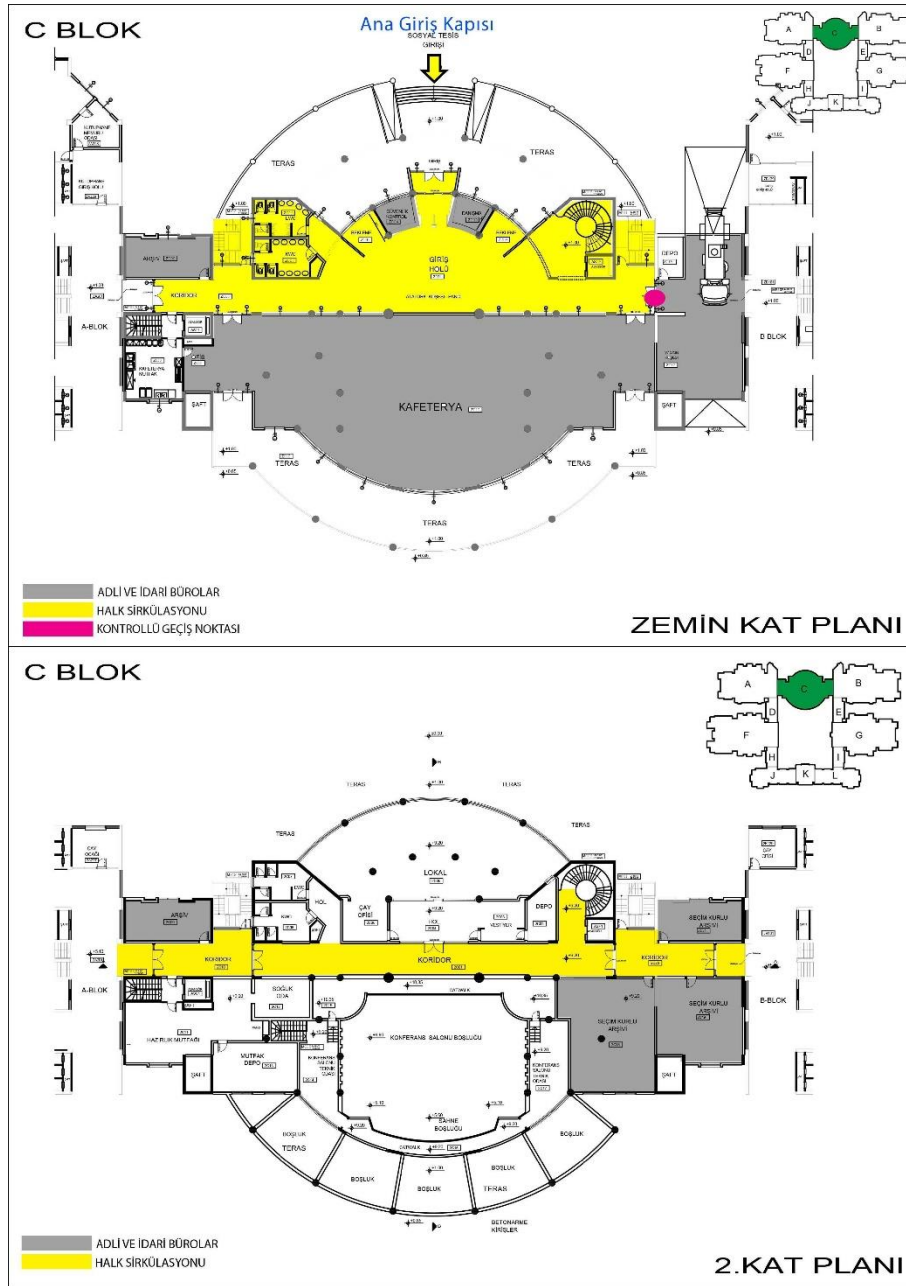


Şekil 9 - G Blok zemin ve normal kat ön plan - arka plan analizi

C Blok

Sosyal tesis olarak tasarlanan C Blok için yapılan ön plan ve arka plan analizleri (Şekil 10) incelendiğinde aşağıdaki çıkarımlara ulaşmak mümkündür:

- C Blokte duruşma salonu ve yargı görevlileri bulunmamaktadır.
- C Blokte konferans salonunda bulunan VIP Salonu, misafirhane, yargı restoran vb. özel alanlar bulunmaktadır. Bu özel alanlar adliye yapılarında incelenen arka plan- ön plan analizi kapsamına girmemektedir. Yalnız güvenlik önlemleri sağlanması gereken alanlardır. Tasarım kriterlerine göre yargı görevlilerinin sürekli arka planda olması gerekmektedir. Yargı görevlileri odalarından yargı restorana veya kütüphaneye gelecek olduğu takdirde ön planla çıkışmaktadırlar.



Şekil 10 - C Blok zemin ve normal kat ön plan - arka plan analizi

H-I-J-K-L bloklar

Yargı görevlileri ve üst düzey adliye yöneticileri ofisleri odak noktası olarak alındığında H-I-J-K-L bloklar zemin kat ve normal katlar ön plan ve arka plan analizinde (Şekil 11) aşağıda maddeler halinde verilen çıkarımlara ulaşılmaktadır:

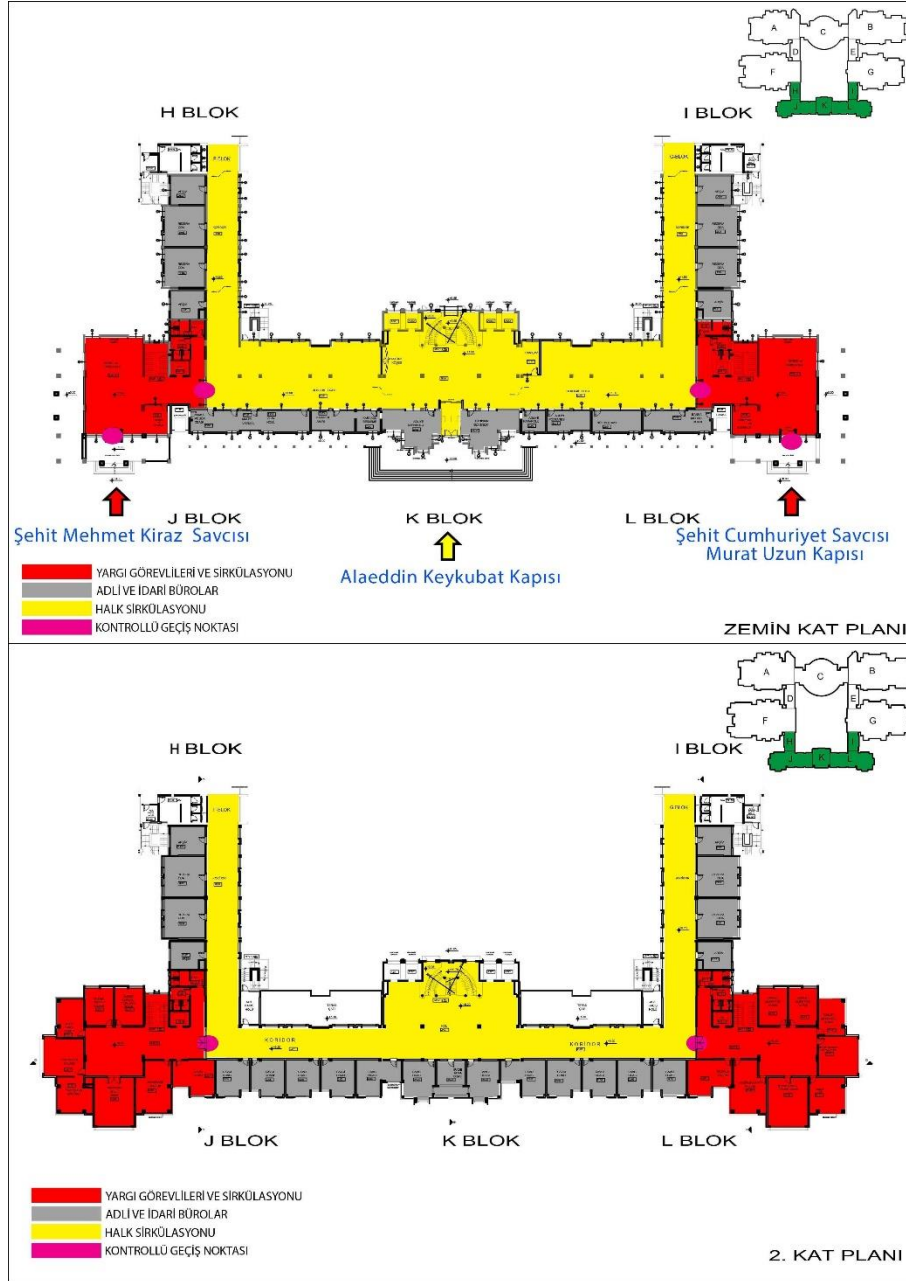
- J ve L Bloklara ait tüm katlar diğer bloklardan bağımsız tasarlanmıştır. Diğer bloklardan yalnızca kontrollü geçiş vardır. Bu kontrollü geçişler personel kartları ile sağlanmaktadır. Bu iki blokta çalışan yargı görevlileri ve üst düzey yöneticiler arka plan kapsamındadır. Blok kullanıcıları ön planla hiç ilişkisi olmadan yatayda ve düşeyde hareket edebilmektedirler.

- H-I-J-K-L bloklarda mahkeme ve duruşma salonu bulunmamaktadır.

- K Blok zemin kat ön plan kapsamındadır. Halk bu bloğa güvenlik denetimlerinden geçerek ulaşabilmektedir. Yalnız üst katlara kontrollü geçiş sağlanmaktadır. K Blok normal katlarda savcı ofisleri bulunmaktadır. Savcıların can güvenliği açısından ve bu bloğun adliye içerisine ait özel bilgi ve evraklar içermesi sebebiyle, bloğa normal katlarda I ve H bloklardan kontrollü geçiş ile ulaşılmaktadır. Bu kontrollü geçişler personel kartı ve güvenlik

görevlileri ile sağlanmaktadır. K blok normal katlarda yapılan tasarımda ön plan olan alanlar zaman içerisinde tamamen arka plana dönüşmüştür. K blok kullanıcıları normal katlarda yatayda ve düşeyde tamamen arka planda iken zemin katta ön planla çakışmaktadır. K Blok kullanıcıları J ve L bloğa geçiş yaparak zemin kattan çıktığı takdirde yapı içerisinde tamamen arka planda bulunmuş olmaktadır.

- I ve H bloklarda zaman içinde ortaya çıkan mekân gereksinimleri sebebiyle rezerv ofislerin bir kısmı hâkimlere tahsis edilmiştir. Ancak bu durumda arka planda olması gereken yargı görevlileri ön planda kalmıştır.



Şekil 11 - H-I-J-K-L bloklar zemin ve normal kat ön plan - arka plan analizi

5. SONUÇ

Fonksiyonu ve kullanıcı gruplarının farklılığı sebebiyle güvenlik unsuru öncelikli planlanması gereken adliye binalarının tasarım ölçütleri ön plan/arka plan analizi üzerinden Konya Adliye binasında değerlendirilmiştir. Suçluların sirkülasyonu ele alındığında tutuklu mahkûmların diğer kullanıcılara zarar vermesini önlemek adına parsel girişinden başlayarak mahkeme salonuna kadar olan alanlarda gerekli tedbirlerin alınmış olduğu ve diğer adliye

yapılarına örnek teşkil edebileceği tespit edilmiştir. Suçluların ceza mahkemesi blokları bodrum katlarında bulunan nezarethanelerden mahkeme salonlarına arka plan düzenlemesi ile doğrudan geçiş sağlayabiliyor oluşu da, mevcut yapının mimari projesinin yarışmadaki diğer projelere göre ön plana çıkmasını sağlayan ölçüt olarak göze çarpmaktadır. Ancak yapılan analiz ve değerlendirmeler doğrultusunda adliye binalarında uygulanması gereken ön plan-arka plan ayrımının yargı görevlilerinin (hâkim ve savcı) bina içindeki sirkülasyonu açısından tam anlamıyla sağlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yargı görevlilerinin kendilerine ait ofis bloklarından mahkeme bloklarına ön planla çıkışmadan erişemedikleri, sosyal tesis bloğunda da halk sirkülasyonu ile çakıştıkları tespit edilmiştir. Ayrıca ilk planlamada rezerv bloklar olarak tasarlanan blokların zaman içinde mekân ihtiyacı oluşması ile yargı görevlileri için ofis mekânları olarak kullanılır hale getirilmesi de ayrı bir güvenlik zafiyeti oluşturmıştır. Bu anlamda adliye binaları bodrum katlarında sadece yargı görevlileri için özelleştirilmiş kapalı otopark tasarlanması, yargı görevlilerinin ön plana hiç uğramadan arka plan üzerinden makam odalarına ulaşmalarını ve bloklar arası güvenli dolaşımlarını sağlayacaktır. Sonuç olarak güvenlik unsuru odaklı planlanması gereken adliye yapılarında ön plan-arka plan analizinin tasarım aşamasında titizlikle uygulanması, zamanla kapsamı ile işleyişi değişebilen ve sürekli artan bir mekânsal gereksinim içinde olan adliye binalarında, rezerv alan olarak bırakılan blokların da gerektiğinde ön plan-arka plan ayrımına adapte edilebilecek şekilde tasarlanması ileride yapılacak olan adliye binaları için öneri olarak ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

- Aydın, M.A. (2005). *Türk Hukuk Tarihi*. Hars Yayıncılık, İstanbul.
- Aydın, D., Özgen M. M. (2017). Mimari Programlama ve Tasarım için Çözümleme: Adalet Sarayları. *Online Journal of Art and Design, Volume 5, Issue 1, 91-104*.
- Büyük Larousse. (1986). Sözlük ve Ansiklopedisi, (1), 107.
- Çeçen, A. (1975). Hukuk'ta Norm ve Adâlet. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 32, Sayı 1-4, 71-115.
- Çeçen, A. (1981). *Adalet Kavramı*, İstanbul: Eren Basımevi.
- Erbay, M., Çakmakaya, B. Y. ve diğ. (2015). *Adliye Binalarının Mekân Tasarımında Genel Ölçütler*. Adliye Binaları ve Toplam Kalite Yönetimi (kitabında bölüm). Hukuk Yayınları Dizisi-356, s:51-92. Bilge Yayınevi, Ankara
- Ergin, O. N. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Neşriyat, c. III-IV.
- Gür, Ş.Ö., Erbay, M. (2017). *Adliye Binaları Tasarımı*. Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi, Ankara.
- Hırş, E. (1996). *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri*, 2. Basım, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Küçükmeriç, N. (1987). *Hukuk*. DSİ Basım ve Foto-Film İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara Matbaası, İstanbul.
- Küçükyavaş, N. (2012). *Geçmişten Günümüze Türk Yargı Sistemi ve Yargı Bürokrasisi*, Başbakanlık Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Mumcu, A. (2007). *Cumhuriyet Dönemi Türk Hukuk Resepsiyonu*. Adalet Kitabı, Editörler: Bülent Arı ve Selim Aslantaş, s: 269-281 TC Adalet Bakanlığı, Ankara.
- Tesal, R.D. (1980). *Hukukun Temel Prensipleri I*. Met-Er Matbaası, İstanbul.
- URL 1 - <http://www.konya.adalet.gov.tr/mobile/konya-adliyesi.php>, erişim tarihi Ocak 2020.

Bilgilendirme: Bu makale Mimar Mustafa Dede EMEKLİ'nin Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda Dr. Öğretim Üyesi Süheyla BÜYÜKŞAHİN'in danışmanlığında yürütmekte olduğu "Adliye Binaları Tasarımı ve Konya Adliye Binası Mekânsal Analizi" adlı yüksek lisans tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.